

Români în Egipt la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Contribuții privind înființarea reprezentanței diplomatice a României la Cairo

Gabriel Leahu

Proximitatea geografică, integrarea spațiului carpato-danubiano-pontic și a Egiptului în aceleași mari formațiuni imperiale, Roman și Otoman, au favorizat legături comerciale, religioase și culturale¹. Podoabe din Egiptul faraonic au fost descoperite în aria culturilor arheologice din preistoria și protoistoria românească². După Strabon, atât Zalmoxis, cât și Deceneu și-au datorat cunoștințele contactului cu civilizația egipteană³. Zei egipteni erau adorați în Dacia romană⁴, numeroase obiecte de origine sau de factură egipteană fiind descoperite și după părăsirea Daciei de către romani⁵.

În Evul Mediu, cunoștințele despre Egipt s-au multiplicat prin intermediul romanelor populare (**Alexândria**) și a povestirilor despre viețile sfinților. Grigore Ureche și Dimitre Cantemir menționează cucerirea Egiptului de către otomani, ultimul relatând și încercarea sultanului Selim de a construi un canal între Marea Mediteraneană și Marea Roșie⁶. Să mai amintim că un domn român, Radu Paisie, este exilat de turci **“la Egipt”**, unde rămâne până la moarte⁷, iar Patriarhia din Alexandria și mănăstirea **Sfânta Ecaterina** din Sinai au avut strânse legături cu

1 C.C. Giurescu, **Înființarea reprezentanței diplomatice a României la Cairo**, în **Reprezentanțele diplomatice ale României**, 1, 1859-1917, București, Editura Politică, 1967, p. 340-368; V. Căndeș, **L'Afrique dans la culture roumaine ancienne**, 1963, p. 16 (Extras din *Bulletin de la Commission Nationale de la R.P.R. pour l'UNESCO*, 1-2, 1963).

2 M. Petrescu – Dâmbovița (coord.), **Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea**, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 82, 86.

3 Strabon, **Geographia**, VII – 3, 5, 11.

4 M. Macrea, **Viața în Dacia romană**, București, Ed. Științifică, 1969, p. 375.

5 C.C. Giurescu, **op. cit.**, p. 342.

6 **Ibidem**, p. 343-344.

7 **Ibidem**, p. 348.

Țările Române, domnii și boierii făcându-le danii importante⁸. Impresia deosebită lăsată de ultimul lăcaș de cult determină pe spătarul Mihail Cantacuzino să construiască mănăstirea Sinaia în 1695⁹.

Progresele economice, sociale și mentale din secolele XVIII-XIX determină “redimensionarea cadrului spațio-temporal al lumii, a ritmului istoric”, care adăugată “savorii unei pure curiozități livrești”¹⁰, dar și modei călătoriilor romantice, motivează interesul intelectual sporit pentru teritorii exotice, deci și pentru Egipt. În acest context trebuie plasată călătoria celor trei revoluționari pașoptiști, Alexandru Cristofi, Christian Tell și D. Pleșoianu, care aflați în exil, vizitează Egiptul în 1851¹¹. Lor le urmează D. Bolintineanu, care ne oferă primele însemnări de călătorie, în adevăratul sens al cuvântului, din Egipt¹².

Rod al activității de cercetare în Arhiva Ministerului Afacerilor Străine, unde am descoperit numeroase documente inedite, demersul nostru completează informațiile deja existente despre momentele premergătoare constituirii reprezentanței României la Cairo; de asemenea, am încercat să punem în evidență contactele care au existat permanent între patrie și fiii săi aflați în Egipt, asupra greutăților pe care le-au întâmpinat acolo și care au impus uneori apărarea intereselor lor de către statul român.

Începutul lucrărilor Canalului Suez, la 25 aprilie 1859, este însoțit de o uriașă campanie de presă, cu ecouri și în Principatele Unite. Elita românească înțelege valoarea și însemnătatea operei întreprinse pentru progresul omenirii¹³, fapt limpede demonstrat și de schimbul de scrisori dintre Al. I. Cuza și conducătorii Egiptului¹⁴. În prima scrisoare¹⁵, domnitorul își exprima simpatia pentru energia și perseverența arătate pentru “a duce la bun sfârșit o operă ce va

8 Patriarhiei îi erau închinat 9 mănăstiri, schituri și biserici, care aveau 11 moșii și un imobil; din acest motiv, 8 din cei 11 patriarhi care au păstorit între sfârșitul secolului al XVI-lea și a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, vizitează Țările Române. Mănăstirea de la Muntele Sinai pose-da în 1863, 55 moșii, 270 pogoane de vie, 29 clădiri și 320 prăvălii. Vezi în *Ibidem*, p. 345-347.

9 Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani. O cronică a Cantacuzinilor în vâltoarea secolelor*, București, Editura Albatros, 1996, p. 170; 181-182.

10 Doru Radosav, *Imaginaea Africii în cultura română din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Orizont geografic-orient mental*, în *Civilizația medievală și modernă românească. Studii istorice*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985, p. 249. Vezi și M. Anghelescu, *Călători români în Africa*, București, Editura Sport-Turism, 1983, *Studiu introductiv*, p. 5-63.

11 M. Anghelescu, *op. cit.*, p. 9-10.

12 *Ibidem*, p. 13-20. Extrase din Bolintineanu la p. 67-77.

13 Vezi A. Baligot de Beyne, *Correspondență cu Al. I. Cuza și Costache Negri*, Iași, Junimea, 1986, p. 333.

14 C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 351. Cuza era ținut la curent cu evoluția lucrărilor de șeful său de cabinet, Baligot de Beyne, prieten cu Ferdinand de Lesseps.

15 Adresată lui Mohamed Said și nu lui Ismail cum afirmă C. Botoran în *Relațiile româno-egiptene în epoca modernă și contemporană*, București, Editura Științifică, 1974, p. 60.

fi mândria epocii noastre”¹⁶. Cealaltă scrisoare, datată doi ani mai târziu, amintește contribuția indirectă a Principatelor la construirea Canalului prin “cantitățile imense” de cherestea și de grâu exportate, precum și românii stabiliți “chiar pe pământul egiptean și care se îndeletnicesc cu un comerț considerabil, **pentru care solicit binevoitoarea protecție a Alteței Voastre**” (s.n.)¹⁷.

Acești români stabiliți definitiv sau temporar în Egipt solicită autorităților românești înființarea unor reprezentanțe diplomatice și consulare care să le apere interesele¹⁸. Nu întâmplător, Costache Negri, reprezentantul Principatelor la Constantinopol, sugera în 1862 crearea unei agenții române în Egipt, propunând ca sediu Alexandria¹⁹. Patru ani mai târziu, Al. G. Golescu-Arăpilă, succesorul lui Negri, propunea “crearea unui post de delegat consular în Egipt, necesar protejării intereselor noastre comerciale”, dar și ale sutelor de supuși români care “nu se bucură de nici o protecție”²⁰. Dificultățile financiare și putem spune chiar dezinteresul, au lăsat însă fără urmări cele două inițiative²¹.

Congresul de pace de la Berlin a recunoscut, odată cu independența, și dreptul României de a înființa reprezentanțe diplomatice pe teritoriul Imperiului Otoman, în aceleași condiții cu ale celorlalte Puteri europene. Consulatele, onorifice și de carieră, au fost constituite la Ianina, Bitolia, Salonic, Monastâr, Smirna, Tunis și Tripoli, principala lor atribuție fiind apărarea intereselor cetățenilor români și rezolvarea problemelor de ordin comercial²². Nu la fel s-a întâmplat și în Egipt, în ciuda numeroaselor intervenții ale exportatorilor români, care solicită protecție diplomatică pentru a asigura același regim produselor exportate de ei cu ale celorlalte state și ale plângerilor adresate de supușii români, care nu aveau nici o protecție acolo. Au existat, totuși, mai multe tentative de a reglementa reprezentarea diplomatică și consulară în Egipt, aflate într-un raport direct cu “dezvoltarea politică și economică luată de Egipt sub protecțiunea engleză”²³. Astfel, la 25 noiembrie 1878, Nicolae Ionescu, ministrul afacerilor străine, însărcina pe agentul diplomatic de la Berlin să solicite guvernului german

16 Scrisoare datată 22 iulie/3 august 1862. Vezi C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 351-352.

17 Scrisoare adresată lui Ismail. Vezi *Ibidem*, p. 352-353.

18 *Ibidem*.

19 *Ibidem*, p. 362.

20 *Ibidem*, p. 362-363.

21 Dezinteresul pentru că Poarta se arăta favorabilă, iar problemele financiare ale consulatului puteau fi rezolvate prin taxe, fapt subliniat de Al. G. Golescu. Vezi *Ibidem*.

22 C. Botoran, *op. cit.*, p. 61.

23 **Memoriu arătând cuvintele pentru care ar trebui ca România să înființeze cât mai neîntârziat o agenție diplomatică și consulat general în Egipt**, elaborat de Mihail M. Păclianu la 25 oct. 1905 (citată mai departe **Memoriul Păclianu**) în Gh. Țârlescu, S. Cotu, N. Nicolescu, **România-Egipt, 90 de ani de relații diplomatice. Culegere de documente**, București, 1996, p. 200.

ca până la instalarea unui agent diplomatic român, reprezentantul german să asigure protecția românilor rezidenți în Egipt. Din nefericire, căderea guvernului a împiedicat finalizarea acestei inițiative, reprezentantului român fiindu-i adresată o telegramă prin care i se cerea să amâne prezentarea Notei până la noi ordine²⁴. Trei ani mai târziu, D. Olănescu, ministrul român la Constantinopol, trimitea un raport substanțial în care solicita ca, până la înființarea unor consulate românești, protecția supușilor români să fie asigurată “de o putere amică”; el avea în vedere Italia, ambasadorul acestei țări arătându-se “foarte dispus pentru a o satisface”²⁵. Vasile Boerescu, ministrul de externe, aproba soluția, recomandând ca reprezentantul Italiei să acorde protecția sa, “dacă nu putea să se numească consul și al României”²⁶. Singura dificultate rămasă era acordul Porții “prin care să recunoască agenților consulari ai Italiei în Egipt calitatea de reprezentanți ai intereselor române”²⁷. Agreementul Turciei este obținut abia în 1886²⁸.

Izbucnirea tulburărilor antieuropene din Egipt (1882), și mai ales cele din Alexandria și Cairo au afectat serios și pe români. Nu întâmplător, D. Olănescu întreba, la 15/27 iunie 1882, ce trebuie să facă cu protecția supușilor români din Egipt²⁹, iar la 16/28 iunie ministrul român la Atena anunța că la Legație s-a prezentat un singur român, refugiat din Cairo³⁰. Lui i se vor adăuga încă trei refugiați din Alexandria, sosiți cu vaporul elen *Bubulina*. “Lipsiți de orice mijloace de viață”, ei au fost repatriați cu sprijinul Legației³¹. Alți români s-au refugiat la Salonic, prilej cu care consulul general român află informații despre românii din Egipt și despre dorința lor de a se înființa un Consulat românesc. În raportul său din 12/24 septembrie 1882³², el afirma că în Egipt s-ar afla un număr însemnat de români (“peste 3000 de indivizi din Turcia <aromâni>”), la care se adaugă 4000 albanezi “înfrățiți cu românii” și 1000 de evrei, “mai mult flotanți”, care călătoresc anual cu pașaport românesc pentru afaceri comerciale, “interesele lor întinzându-se până la Bombay”. Diplomatul român susținea că după înființarea Legației române din Constantinopol și a consulatului general de la Salonic, “post în frecventă și periodică relație cu Egiptul”, răsunetul faptelor de

24 Ibidem.

25 Arhiva MAE, fond 75, vol. 15, f. 318, **Raportul Legației române pe lângă Poarta Otomană din 10/22 martie 1881.**

26 Ibidem.

27 Ibidem, f. 322, **Raportul Legației române pe lângă Poarta Otomană din 1/23 mai 1881.**

28 **Memoriul Păclianu**, în op. cit., p. 20.

29 Arhiva MAE, fond Arh. Istorică, vol. 190, f. 131, **Raport al Legației României pe lângă Poarta Otomană din 15/27 iunie 1882.**

30 Ibidem, vol. 191, f. 134, **Raport al Legației României la Atena din 16/28 iunie 1882.**

31 Ibidem, f. 144, **Raport al Legației României la Atena din 25 iunie / 7 iulie 1882.**

32 Ibidem, f. 208-210, **Raport al Consului general din Salonic.**

glorie prin care România a devenit independentă **“a deșteptat simțul național în populația română din Egipt”** (s.n.). Până atunci, continuă autorul, “toți se numeau greci”, recurgând la protecția consulului grec pentru că ei nu erau bine văzuți în Egipt ca supuși otomani, datorită veleităților de independență ale guvernului kedival. Oricum, această protecție era provizorie, pentru că “întorși în Turcia se dau din nou raiale”³³. Consulul grec a acceptat înmatricularea lor provizorie datorită taxelor ridicate percepute. La fel au procedat și albanezii. În schimb, evreii flotanți veniți din România, “în lipsa unui reprezentant foarte necesar în Orient”, recurgeau la Consulatul rusesc și la cel francez. “Acum, sublinia diplomatul român, toți disprețuiesc protecția elenă <...> în unanimitate, populația română de azi din Egipt refuză să fie considerați greci și sub protecția consulului grec local <...> și strigă pentru protecțiunea românească, în lipsa căreia au ajuns să recurgă la “protecții baroce”, precum cea persană sau americană”. Este dat exemplul unui asemenea român, Bănică, cu un capital de 13.000.000 lire sterline, devenit supus american, dar care-și face toate afacerile în limba italiană “în lipsă de carte românească”, în familie continuând să vorbească românește³⁴.

Destul de sceptic în ceea ce privește numărul real al românilor și al sumelor ce ar putea fi strânse de un consulat românesc, diplomatul consideră că înființarea acestuia ar fi folositoare pentru prestigiul și interesele României, dând satisfacție și “românilor egipteni”³⁵. Conștient de dificultățile financiare ale guvernului, consulul român propunea să devină și titularul viitorului Consulat din Alexandria, solicitând misiunea provizorie de a merge la fața locului pentru a constata numărul real al românilor, albanezilor și evreilor care solicitau consulat, “încredințat fiind că va găsi și români din Regat”, și pentru a studia ce posibilități comerciale s-ar oferi României. Dacă guvernul urma să recurgă la un consul onorific, diplomatul român avertiza că “în tot Orientul agenții onorifici ai României erau fie greci, fie grecofilii care prejudiciau interesele românilor”, insistând ca acesta să fie neapărat român³⁶.

Necesitatea rezolvării problemei reprezentării intereselor românești devine și mai evidentă în contextul solicitărilor “de desdăunare” a românilor care au suferit pierderi cu ocazia incidentelor din vara anului 1882. Cazul cel mai reprezentativ este al lui Ladislau Lucaci, supus român care se stabilise “de mai mulți ani la Alexandria, ca asociat al lui Basile Oleyniuk și diriginte al farmaciei

33 *Ibidem*.

34 *Ibidem*.

35 Raportul menționează și petiția acestora din 1881, ce cuprindea 450 semnături, prin care solicitau înființarea Consulatului românesc. *Ibidem*.

36 *Ibidem*.

franceze din strada ‘Cherif Paşa nr. 52’³⁷. În petiția adresată, la 2 august 1882, Ministerului Afacerilor Străine, Lucaci descria împrejurările în care “bombardarea, incendiul și masacrul cunoscut de toată lumea” au prefăcut în cenușă farmacia și toată averea sa³⁸. Solicitarea sa era de a se cerceta pagubele suferite (prezentate amănunțit într-o listă anexată petiției) și de a fi “despăgubit la timp, la fel precum se face pentru toți europenii ce aparțin altor protecțiuni străine care au Consulate la Alexandria”³⁹.

Petiția lui Lucaci determină Ministerul Afacerilor Străine să solicite însărcinatului cu afaceri de la Constantinopol informații asupra “procedurii întrebuițate de celelalte state pentru desdăunarea supușilor lor care au suferit pierderi cu ocaziunea întâmplărilor din urmă, pentru ca Ministerul să poată da instrucțiunile cuvenite”⁴⁰. În răspunsul său, I. Papiniu, secretarul Legației, arăta că “după cercetările făcute la Poartă, cererile de desdăunare pentru acei care au suferit pagube în Egipt din cauza ultimelor evenimente, pot fi adresate Porții, care la rândul său le va transmite guvernului kedivului”⁴¹. În același timp, informațiile obținute confidențial de la ambasadele engleză și franceză susțineau că acțiunea Porții de despăgubire a supușilor străini “va fi foarte puțin eficace, numai reprezentanții străini în Egipt putând obține rezultate pozitive”, ceea ce demonstra, după părerea noastră, dorința celor două Puteri de a-și menține preponderența în toate problemele egiptene. Din acest motiv, acțiunea Italiei, care s-a adresat direct Porții pentru despăgubirea supușilor săi, “a fost privită cu mahnire de celelalte misiuni”. În consecință, Papiniu era sfătuit și sfătuia la rândul său, să se adreseze cu cererile românilor guvernelor de la Paris și Londra, ambasadele lor din Constantinopol putând mijloci ca reclamațiile supușilor români să fie sprijinite de agenții acestor Puteri din Egipt⁴².

La 14 octombrie 1882, Legația germană din București adresează Ministerului Afacerilor Străine o **Notă** în care solicită rambursarea sumei de 311,20 mărci (1462,20 piaștri egipteni) cheltuită de Consulatul german din Cairo cu resortisanții români obligați să fugă de la Cairo la Alexandria de teama

37 *Ibidem*, f. 201-202, **Petiția adresată de Ladislau Lucaci subsecretarului de stat al Ministerului Afacerilor Străine la 2 august 1882.**

38 *Ibidem*.

39 *Ibidem*. Lista cuprindea obiecte arse sau distruse (îmbrăcăminte, bijuterii, cărți în valoare de 9.039,50 franci), despăgubiri pentru călătoria dus-întors Europa-Alexandria (5.000 fr.) și pentru pierderea angajamentului și a farmaciei (25.000 fr.), totalul stricăciunilor fiind evaluat de Lucaci la 39.039,50 fr.).

40 *Ibidem*, f. 201, **Notă a Ministerului Afacerilor Străine adresată însărcinatului cu afaceri la Constantinopol la 2/14 sept. 1882.**

41 *Ibidem*, f. 213, **Raport al Legației României pe lângă Poarta Otomană din 1/13 octombrie 1882.**

42 *Ibidem*.

tulburărilor care au izbucnit în Egipt⁴³. Concomitent cu plata sumei cheltuite, ministerul se adresa Legației române din Berlin, pentru a adresa mulțumiri guvernului imperial și a solicita ca Germania “să ia sub protecția sa problema indemnizației supușilor români care au suferit pierderi cu ocazia ultimelor evenimente din Egipt”⁴⁴. Dorința României este prezentată de A. Beldiman subsecretarului de stat german Busch, care declină politico oferta, atât datorită “dezinteresului Germaniei în această problemă”, cât și obstacolelor ridicate de dreptul internațional “în cazul reprezentării de un stat a intereselor integrale ale altui stat într-o comisie internațională”. Din aceste motive, diplomatul german recomanda ca România **“să se adreseze Cabinetului englez, de care depinde în principal reglementarea definitivă a acestei afaceri”** (subl. text), afirmând, în același timp, disponibilitatea Germaniei “de a face servicii României în Egipt”. Beldiman sugera lui D.A. Sturdza **“să se profite de această ofertă amabilă pentru a putea obține, prin intermediul consulului general german, informații precise și autentice asupra situației compatrioților noștri din Cairo și Alexandria, care au fost încercați de revoluția egipteană”** (subl. text)⁴⁵.

Din dorința de a avea informații mai precise asupra Comisiei internaționale care urma să se ocupe de despăgubirea pierderilor suferite datorită evenimentelor din Egipt, a modului în care statele care nu aveau reprezentant direct în respectiva Comisie își puteau apăra interesele, D. A. Sturdza se adresează Legației din Constantinopol, solicitând contactarea ambasadelor Marilor Puteri în legătură cu aceste chestiuni. De asemenea, el solicita lui P. Mavrogheni să trimită toate datele despre români, aflate în posesia Legației, și a reclamațiilor pe care aceștia ar dori să le facă, avertizând asupra circumspecției cu care trebuie examinate interesele lor, “fiind de așteptat ca printre românii din Egipt să se afle un număr destul de mare care să nu poată justifica legal naționalitatea română”⁴⁶. În răspunsul său⁴⁷, Mavrogheni anunța că i-a fost imposibil să obțină informații precise asupra condițiilor în care statele nereprezentate direct și special în Comisie, ar putea avea un reprezentant colectiv, pentru că negocierile între Marile Puteri sunt purtate în Egipt, pentru a se evita amestecul Porții. Din acest motiv, reprezentanții străini la Constantinopol

43 Lista cuprindea numele a 10 evrei-români originari din București, Botoșani și din comuna Păpăuți (Botoșani). Vezi în *Ibidem*, f. 215-216, **Notă a Legației germane în România din 14 oct. 1882**.

44 *Ibidem*, f. 232-234, **Raport al Legației României la Berlin din 27 oct./8 nov. 1882**.

45 *Ibidem*.

46 *Ibidem*, f. 235, **Telegrama ministrului afacerilor străine către P. Mavrogheni, trimis special și ministru plenipotențiar al României la Constantinopol din 10/22 dec. 1882**.

47 *Ibidem*, f. 239-242, **Raportul Legației României pe lângă Poarta Otomană din 21 dec. 1882/2 ian. 1883**.

nu au fost ținuți la curent de guvernele lor asupra acestei probleme. Totuși, ambasadorul britanic susținea, neoficial și insistând asupra faptului că nu are informații exacte, că “în Comisia internațională nu a fost admisă decât Grecia alături de Marile Puteri, ca una din țările cele mai interesate în acest domeniu datorită numărului mare de greci afectați de evenimentele din Egipt”; asupra reprezentantului colectiv, ministrul englez afirma că nu s-a pus această problemă, **“pentru toate celelalte puteri interesate, soluția fiind delegații specializați”** (subl. text.).

Bazându-se pe aceste informații, ministrul romând observa că “în această situație și în absența unui consul al României în Egipt, consul care ar fi mai mult decât dificil de a face să fie **recunoscut în acest moment de autoritatea kedivală din cauza greutăților ce le vom întâmpina din partea Sublimei Porți pentru obținerea *exequaturilor*** (s.n.), nu mai rămânea decât calea unui delegat special. Acreditat de guvern pe lângă Comisia internațională, el urma să aibă misiunea “de a susține și de a apăra drepturile cetățenilor noștri lezați”⁴⁸.

Despre românii din Egipt și despre reclamațiile lor, Mavrogheni preciza că Legația din Constantinopol avea puține informații: cazul Ladislau Lucaci și două petiții semnate de 26 de persoane “care prevalându-se de calitatea lor de români reclamau instalarea unei autorități consulare la Alexandria și Cairo”⁴⁹. Diplomatul român agreea circumspecția ministrului de externe în “examinarea intereselor pe care le-am accepta și a căror apărare am delega-o” datorită absenței datelor precise, în condițiile în care “niciodată vreo autoritate nu a constatat la fața locului identitatea lor și nici nu a asistat la înscrierea calității lor <de români>”⁵⁰.

După consultarea celor două legații, care susținuseră că o intervenție diplomatică pe lângă Foreign Office ar avea șanse, D.A. Sturdza se adresează prințului I. Ghica, ministrul român la Londra, pentru a solicita guvernului britanic “să însărcineze autoritățile engleze oficiale din Egipt să reprezinte, la nevoie, interesele românilor încercați de ultimele evenimente”⁵¹. Până la primirea răspunsului Marii Britanii, Ministerul Afacerilor Străine intră în posesia decretului kedival de constituire a **Comisiei internaționale de despăgubire**, care preciza condițiile de constituire, componența și atribuțiile acesteia, confirmând în

48 *Ibidem*.

49 *Ibidem*. Ambele petiții erau date 10/22 mai 1882. Pentru funcția de consul era susținut Tito Hakekian, iar pentru cea de viceconsul, Alexandru Anton Zaghihian.

50 *Ibidem*.

51 *Ibidem*, filă fără număr, **Telegrama ministrului afacerilor străine D.A. Sturdza adresată Prințului Ghica, trimis extraordinar și plenipotențiar al României la Londra din 22 ian. / 2 febr. 1883.**

bună parte informațiile trimise de Mavrogheni de la Constantinopol⁵². Constituită prin decret kedral, Comisia internațională era singura competență pentru a primi reclamațiile victimelor mișcării insurecționale, “având puteri depline de a le examina, respinge sau da curs, fixând și cifra indemnizațiilor” (art. 1). Articolul 2 preciza că nu puteau fi solicitate despăgubiri pentru un prejudiciu indirect și pentru pierderi de numerar, bijuterii, argintărie, obiecte de artă, antichități “care erau în magazin și destinate vânzării sau aflate la terți, cu excepția demonstrării existenței lor prin registru de comerț sau cu ajutorul documentelor având dată sigură”; de asemenea, urmau a fi despăgubiți “cei ale căror recolte înmagazinate au fost rechiziționate sau distruse de rebeli”. Componenta Comisiei era stabilită prin articolul 3: Egiptul avea doi membri (președinte și vicepreședinte); Germania, Austro-Ungaria, Franța, Anglia, Italia, Rusia, S.U.A., Grecia aveau câte un reprezentant, iar guvernele Belgiei, Danemarcei, Spaniei, Țărilor de Jos, Portugaliei, Suediei numeau în comun un membru însărcinat să le reprezinte interesele. Pe lângă acești reprezentanți, exista și un delegat special al națiunilor nereprezentate, care “lua parte la lucrări cu vot consultativ și deliberativ în toate împrejurările în care este vorba de un reclamant aparținând acestor națiuni”. Cheltuielile legate de lucrările Comisiei urmau a fi suportate de guvernul egiptean (art. 5). Din nefericire, atât perioada, cât și mijloacele de plată ale despăgubirilor urmau a fi stabilite ulterior (art. 6).

După ce ia legătura cu guvernul egiptean⁵³, lordul Granville informa guvernul român că “intervenția consulară nu este necesară în aceste cazuri” și că, prin hotărârea Comisiei internaționale “fiecare este liber să-și prezinte reclamația direct Comisiei”, componenta acesteia garantând “deplina imparțialitate, indiferent de naționalitate”⁵⁴. Răspunsul guvernului britanic era comunicat Legației de la Constantinopol, care trebuia să informeze și Consulatul general de la Salonic, **din acest moment problema devenind privată**.

Prezența românilor în Egipt este menționată și cu prilejul confruntărilor armate împotriva populațiilor sudaneze răsculate sub conducerea lui Mahdi. Astfel, cu prilejul bătăliei de la Andar-reb, din 4 februarie 1884, susținută de trupele egiptene comandate de Baker Pașa, pe lista europenilor căzuți pe câmpul de luptă se află și doi soldați de naționalitate română, Mogorovic și Agigorgu, după cum preciza informația comunicată de Legația Italiei la București⁵⁵.

52 Ibidem, f. 243, Extras din “*Journal des Debats*” din 28 ian. 1883.

53 Ibidem, f. 244-246, Nota lordului Granville către Ion Ghica din 14 februarie 1883.

54 Ibidem, f. 247-249, Nota lordului Granville către Ion Ghica din 24 februarie 1883.

55 Ibidem, f. 252, Nota verbală adresată de Legația Italiei la București Ministerului Afacerilor Străine la data de 18 februarie / 1 martie 1884. Lista fusese transmisă Ministerului Afacerilor Străine italian de avis-ul *Rapido*, care staționa la Suakim.

Disponibilitatea arătată în mai multe împrejurări, prezența activă în zonă, refuzul Germaniei și greutățile legate de înființarea unui consulat propriu în Egipt sunt tot atâtea motive care au determinat guvernul român să solicite din nou Italiei să reprezinte interesele românilor. Din 1886, guvernul italian “a însărcinat în mod special pe agenții săi diplomatici și consulari cu protecțiunea intereselor românilor”⁵⁶. În 1889, agentul diplomatic italian trimitea lista supușilor români (70 la Cairo și 176 la Alexandria), menționând că “aceștia nu sunt decât o infimă parte din cei care cer protecțiunea română, dar că consulii italieni, necunoscând legile române nu pot, în cunoștință de cauză, examina documentele tuturor acestor oameni și nici, prin urmare, să-i înscrie printre supușii români”⁵⁷. Dificultățile legate de necunoașterea legilor române, de incapacitatea agenților italieni de a-i deosebi “pe adevărații supuși români de evreii originari din România stabiliți în Egipt, care se dedau la proxenetism și care nu aveau nici un drept la protecțiunea noastră”⁵⁸, determină guvernul român în 1901 să renunțe la ajutorul Italiei.

Problemele pe care le aveau italienii cu reprezentarea românilor, sporirea coloniei românești, intensa activitate comercială determină ca Ministerul Afacerilor Străine să primească în continuare petiții ale românilor din Egipt sau ale exportatorilor, în care solicitau înființarea unei reprezentanțe diplomatice și consulare⁵⁹. Mai mult, interesele financiare și de prestigiu determină consulii Danemarcei (baronul Alfred Frederich de Dumreicher) și ai Republicii Haiti (Ludwick G. Wirth) să propună înființarea unor reprezentanțe consulare românești sub conducerea lor⁶⁰.

Modificarea atitudinii guvernului se va produce abia în 1906, ca urmare a **Memoriului Pâclianu**⁶¹ și a deschiderii liniei maritime directe Constanța-

56 **Raportul Pâclianu** în op. cit., p. 20.

57 *Ibidem*.

58 *Ibidem*, p. 20-21.

59 Arhiva MAE, fond 75, vol. 15, f. 333; 343-346.

60 *Ibidem*, f. 335-338.

61 La cererea ministrului de externe, Iacob N. Lahovary, Mihai Pâclianu redacta un amplu și foarte documentat memoriu, ce reflecta buna cunoaștere a realităților egiptene, în care dezvoltă șase argumente ale necesității înființării Agenției diplomatice și a unui Consulat General în Egipt: 1. interesul demnității statului român (“s-ar ridica prestigiul politic al României în Orient și această creare ar fi cu atât mai indicată acum în urma rupturii cu Grecia”, cu atât mai mult cu cât țara noastră avea în străinătate “o reprezentare diplomatică și consulară cu totul inferioară ca număr importanței reale ce dănsa ocupă în concertul statelor civilizate”); 2. Dezvoltarea luată de serviciul maritim; 3. Interesul dezvoltării relațiilor comerciale cu Orientul (“Egiptul ne-ar putea servi atât pentru desfacerea produselor pe piețele lui, cât și prin situarea lui între trei continente, pentru trimiteria produselor noastre în alte părți ale Africii și Asiei, Alexandria și Cairo fiind în primul rând piețe de schimb”); 4. Protejarea coloniilor de români care existau deja în Egipt (“Acum câteva luni s-a primit la Minister o nouă petițiune semnată de sute de supuși români, prin care roagă guvernul să

Alexandria, Ministerul Lucrărilor Publice apreciind că fără o reprezentanță diplomatică în Egipt “noul serviciu pe care-l vom înființa n-ar putea răspunde dreptelor noastre așteptări și jertfelor pe care le face statul pentru a deschide o nouă și mare piață producției țării”⁶². La 1 aprilie, prin decret regal era înființată o agenție diplomatică și un consulat general la Cairo, Mihai Pâclianu fiind numit în postul de agent diplomatic și consul general, cu gradul de ministru plenipotențiar clasa a doua, o recunoaștere clară a rolului avut de *Memoriul* său.

Existența Consulatului general de la Cairo era recunoscută “provizoriu” de către Poartă, care condiționa existența sa de încheierea unei convenții consulare, de reînnoirea convenției comerciale și de rezolvarea problemei proprietăților din Dobrogea⁶³. Cu toate intervențiile ulterioare, acest statut s-a menținut până în perioada interbelică, reprezentantul României nefiind primit în audiență solemnă de keditiv⁶⁴. Dincolo de aspectul formal, cu consecințe mai mult protocolare⁶⁵, România s-a bucurat de un tratament egal, guvernul egiptean recunoscându-i “dreptul de a se bucura fără nici o rezervă de capitulațiuni în Egipt”⁶⁶. Aceasta a permis, printre altele, dreptul de a înființa un tribunal consular, “dovadă a considerațiunii și respectului ce guvernul egiptean a arătat țării noastre, acordând o absolută egalitate de tratament, în ceea ce privește acest însemnat privilegiu, cu națiunile cu mult mai bătrâne ca a noastră și care se bucurau aici de o situațiune câștigată încetul cu încetul în cursul vremurilor”⁶⁷.

Sprijinul egiptean este evident și în acceptarea înființării unui consulat la Alexandria, unde este detașat un reprezentant al Agenției diplomatice de la Cairo (1910), care va îndeplini toate funcțiile consulare, în ciuda opoziției Porții, al cărei acord nu fusese obținut⁶⁸.

În acest fel se încheia lungul și anevoiosul, dar atât de necesarul proces de constituire a unei reprezentanțe diplomatice române în Egipt.

institue în fine o reprezentațiune oficială românească în Egipt. Mulți din acești semnatari au nume curat românești și sunt comercianți stabiliți de mulți ani în orașele Egiptului. Ei ne-ar putea servi și ca agenți activi și utili ai dezvoltării comerțului nostru”); 5. Crearea unei puternice colonii româno-maccedonene, după modelul celei existente la Sofia (“*În Egipt se află o însemnată colonie grecească. Mulți dintre membrii ei cei mai bogați și influenți sunt de origină necontestată cuță-valahă. Un agent diplomatic român, prin mijloacele de care ar dispune, ar putea atrage în partea noastră pe mulți dintre aceștia. Sub patronajul său s-ar crea o societate și o școală românească*”); 6. Interesul sanitar (“*Din Cairo s-ar putea bine supraveghea starea sanitară nu numai a Egiptului ci și a întregului litoral al Mării Roșii, precum și a țărilor vecine, atât din Africa, cât și din Asia*”). Vezi *Memoriul în România - Egipt ...*, p.18-25.

62 C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 365.

63 *România-Egipt*, p. 34, 38.

64 *Ibidem*, p. 34.

65 Ministrul român nu putea lua rang la Curtea keditivului.

66 *România-Egipt*, p. 41.

67 *Ibidem*; vezi și C. Botoran, *op. cit.*, p. 68-69.

68 C. Botoran, *op. cit.*, p. 69.

Les Roumains en Égypte au fin de XIX-ème siècle et au début de XX-ème siècle.

Les contributions sur la création de la succursale diplomatique de la Roumanie à Cairo

Résumé

Dans cet article l'auteur présente les résultats de recherches dans l'Archives du Ministère d'Affaires Étrangères; ceux résultats met en valeur les moments précurseurs de la création de succursale de la Roumanie à Cairo et les tentatives d'instituer une légation roumaine en Égypte.

En même temps, il a présenté aussi le moyen dans lequel s'arrive d'être à une succursale diplomatique de Roumanie en Égypte, provisoire, dans l'année 1906. Dans le même article, l'écrivain essaie de mettre en évidence les contacts permanents qu'ils avaient existé entre la patrie et les Roumains trouvés en Égypte.